

ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA MILLIY VA UMUMINSONIY G'OYALAR TALQINI

Ibrohimova Muxabbat Anvarjon qizi,
O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti talabasi
ibrohimovamuxabbat974@gmail.com

Buriyeva Firuza Normurotovna,
Ilmiy rahbar: filologiya fanlari bo'yicha falsafa doctori (PhD),
O'zFiPI O'zbek tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi,

Annotatsiya. Mazkur maqolada badiiy asarning yashovchanligi, umrboqiyiligini belgilovchi masalalardan biri asar mavzusi va g'oyaviyligi xususida so'z yuritiladi. Zero, adabiyotshunoslikda she'riy asarlardagi milliy va umuminsoniy g'oyalar talqiniga bag'ishlangan tadqiqotlarga ehtiyoj hamisha mavjuddir. Asarlarini ushbu jihatdan mukammal yarata olgan o'zbek adabiyoti namoyandalaridan biri, shubhasiz, Abdulla Oripovdir. Shoir she'riyati insoniyat va odamiylik, nabotot va hayvonot, shuningdek, milliy ruh tuyg'usi bilan bog'liq g'oyalar ila sug'orilgan bo'lib, shu bois ular bugungi kun uchun ahamiyatli, yoshlarni insonparvarlik, vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda eng kerakli manba bo'la oladi, deb bemalol ayta olamiz.

Kalit so'zlar. She'riyat, g'oya, vatanparvarlik, sevgi, inson, shoir, ijod, hayot.

ABDULLA ARIPOV'UN ŞİİRİNDE MİLLİ VE EVRENSEL FİKİRLERİN YORUMU

Ibrohimova Mukhabbat Anvarjon kizi,
O'zbek-Finlandiya pedagogika institutining o'qiruvchisi
Buriyeva Firuza Normurotovna,
Bilimsel danışman: filoloji Bilimleri Doktoru (PhD),
O'zFiPI O'zbek tili va adabiyoti bo'limi o'qituvchisi

Özet. Bu makalede bir sanat eserinin uygulanabilirliğini ve uzun ömürlülüğünü belirleyen konulardan biri olan tema ve ideoloji tartışılmaktadır. Zira edebiyat araştırmalarında şiirsel eserlerde millî ve evrensel düşüncelerin yorumlanmasına yönelik araştırmalara her zaman ihtiyaç vardır. Özbek edebiyatının bu alanda kusursuz eserler ortaya koyabilen temsilcilerinden biri de hiç şüphesiz Abdulla Oripov'dur. Şairin şiirleri, insanlık ve insanlığa, bitki örtüsüne ve hayvanlara ilişkin fikirlerle, ayrıca milli ruh duygusuyla doludur ve bu nedenle bunların günümüz için de geçerli olduğunu ve gençlere insanlık ve vatanseverlik ruhuyla eğitim vermenin en gerekli kaynağı olabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Anahtar kelimeler. Şiir, fikir, vatanseverlik, aşk, kişi, şair, yaratıcılık, yaşam.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ИДЕЙ В ПОЭЗИИ АБДУЛЛЫ АРИПОВА

Иброхимова Мухаббат Анвардjon кизи,
Студентка Узбекско-Финского педагогического института
уриева Фирюза Нормуратовна,
Научный руководитель: кандидат филологических наук (PhD),
Преподаватель кафедры Узбекского языка и литературы УзФПИ

Аннотация. В статье рассматривается тема и идеология произведения искусства – один из вопросов, определяющих его жизнеспособность и долговечность. Ведь в литературоведении всегда есть потребность в исследованиях, посвященных

интерпретации национальных и общечелове-ческих идей в поэтических произведениях. Одним из представителей узбекской литературы, сумевших в этом отношении создать совершенное произведение, несомненно, является Абдулла Орипов. Поэзия поэта проникнута идеями, связанными с человечеством и человечностью, флорой и фауной, а также чувством национального духа, и поэтому можно смело сказать, что они актуальны на сегодняшний день и могут стать самым необходимым источником для воспитания молодежи в духе гуманизма и патриотизма.

Ключевые слова. Поэзия, идея, патриотизм, любовь, человек, поэт, творчество, жизнь.

INTERPRETATION OF NATIONAL AND UNIVERSAL IDEAS IN THE POETRY OF ABDULLA ORIPOV

Ibrohimova Mukhabbat Anvarjon qizi,

Student of the Uzbek-Finnish pedagogical institute

Buriyeva Firuza Normurotovna,

Scientific advisor: PhD in Philological Sciences,

Lecturer at the Department of Uzbek Language and Literature, UzFPI

Abstract. This article discusses the theme and ideology of a work, one of the issues that determine the viability and longevity of a work of art. After all, there is always a need for research on the interpretation of national and universal ideas in poetic works in literary criticism. One of the representatives of Uzbek literature who was able to create his works perfectly in this regard is undoubtedly Abdulla Oripov. The poet's poetry is imbued with ideas related to humanity and humanity, flora and fauna, as well as national spirit, therefore we can safely say that they are relevant for today and can be the most necessary source for educating young people in the spirit of humanity and patriotism.

Keywords. Poetry, idea, patriotism, love, person, poet, creativity, life.

Abdulla Oripov she'riyat olamiga so'nmas shijoat, kuchli ishtiyoq, yorqin iste'dod, o'tkir tafakkur, serjilo tuyg'ular va o'zining uslub va ohangi bilan kirib kelib, XX asr o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan vakillaridan biriga aylangan. O'zidan o'chmas nom, naqadar boy meros qoldirganki, uning ijodi bugungi kunda ham tarbiya vositasi bo'la oladi desak, adashmaymiz. Shoirning har bir she'ridan teran ma'no anglash mumkin, ya'ni she'rlari insoniy kechinmalar, milliy va umuminsoniy g'oyalar singdirilganligi bilan kitobxinlar qalbidan joy olib ulgurgan. Ezgu g'oyalar, tinchliksevarlik, vatanparvarlik, xalqparvarlik singari falsafiy ma'no-mazmun mujassamligini shoirning qator she'rlarida ko'rib o'tamiz:

Yonma-yon bitikmiz taqdir toshida,

Birimiz yoqa-yu birimiz yengmiz.

Rasululloh demish: - Haqning qoshida

Taroq tishlaridek barchamiz tengmiz [1.26].

Shoirning "Tenglik" deb nomlangan mazkur she'rida jamiyatdagi barcha insonlar uchun tegishli bo'lgan tenglik tushunchasi qalamga olingan. Bizga ma'lumki, teng huquqlilik davlatimiz qomusida ham fuqarolarning jinsi, irqi, millati, tili, dini va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'iy nazar qonun oldida tengligi mustahkamlab qo'yilgan. Shoir ham o'z she'ri orqali har bir inson yaratganning suygan bandasi ekanini, oqmi qorami, boymi kambag'almi, yaxshimi yomonmi allohning dargohida har bir kishi taroq tishlari kabi teng ekanligini anglatmoqchi bo'ladi. Shuningdek, shoir she'rlari orasida ajdodlarimizdan o'tib kelayotgan muqaddas ona tilimiz – o'zbek tilining himoyasiga da'vat etilgan she'rlarni ham uchratamiz. Jumladan, shoirning "Ona tilim" she'rini yod bilmagan birorta o'zbek bo'lmasa kerak:

Ona tilim, sen borsan, shaksiz

*Bulbul kuyin she'rga solaman.
Sen yo'qolgan kuning, shubhasiz
Men ham to'ti bo'lib qolaman [2.397].*

Vatanni sevis, asrab avaylash, xalq taqdiri bilan yashash, istiqloq umidi kabi mavzular vatanparvar shoir she'riyatining bosh mavzusi bo'lib xizmat qilgan. Umuman, xalq, uning dard-u tashvishi, O'zbekiston mavzusi shoir ijodida ayricha bir muhabbat bilan qalamga olinadi. Ona-yurt – jonajon O'zbekiston – Abdulla Oripov eng baland maqomlarda qalamga olgan mavzudir. Shoir bevosita O'zbekistonga she'r bag'ishlaydimi, paxtani madh etadimi, hamma vaqt ko'z o'ngida jafokash xalqimiz, uning muammolari, tashvishlari turadi. Millatning uyg'onishida, milliy g'urur tuyg'ularining chuqur tomir yoyishida, Vatanni tanishning teranlashishida shoir so'zining salmog'i beqiyos bo'ldi. Uning lirik qahramoni O'zbekistonni otashin bir sevgi bilan sevadi [2.398].

Abdulla Oripov she'riyatida tilga olingan mavzularni ulkan bir daraxtga o'xshatadigan bo'lsak, yirik bir shoxini Vatan (milliy istiqloq, tinchlik va boshqalar), yana bir katta shoxni hayot (inson haqidagi mulohazalar) va boshqa yana bir ulkan shoxni sevgi deb nomlasak, maqsadga muvofiq bo'ladi. Bizga ma'lumki, adabiyotda hech bir shoir yoki yozuvchi yo'qki, o'z asarlarida sevgini madh etmagan, muhabbatni tilga olmagan. Shu jumladan, Abdulla Oripov ijodida ham muhabbat shabadalari esib turuvchi satrlar talaygina.

Shoirning butun she'riyatining muhabbat lirikasi ham o'ziga xosligi, teranligi, tuyg'ularning tabiiyligi, hayotiyli, real voqelikka monandligi bilan ajralib turadi. Sevgi haqidagi hazin, mungli ohanglar har qanday oh-vohlar, o'ldim-kuydimlardan yiroq. Javobsiz muhabbat iztirobi, alami, chuqur insoniy kechinmalar, chinakam sevgi orzumandi bo'lgan katta qalb egasining dard-u dunyosi, hasratlari, yonish-o'rtanishlari, iztiroblari shoir muhabbat lirikasining mazmunini tashkil etadi [2.407] "Muhabbat", "Men seni kuylamoq istayman", "Ilk sevgi", "Yuragimning tubida bir nom", "Sendan yiroqda", "Sen bahorni sog'inmadingmi" kabi she'rlarida sevgi va muhabbatning o'tli nafasi sezilib turadi:

*Mana, bugun navro'zi olam,
Do'stlarimga gullar tutarman.
Qaylardasan, sevikli erkam...
Qo'limda gul seni kutarman,
Umrin bo'yi chorlab o'tarman,
Sen bahorni sog'inmadingmi [3.20]?*

Istiqloq umidi bilan yashash, mustaqillik, tinchlik, yurt obodligi, xalq farovonligi va birdamligini mustahkamlash shoirning eng oliy maqsadlaridan biri bo'lgan va bu kabi g'oyalar uning ko'pgina she'rlarida o'z aksini topgan. Jumladan, shoirning 2016-yilda yozilgan "Istiqloq yurti" deb nomlangan she'ri mustaqillik mavzusiga bag'ishlangan:

*Yurtim, senga baxshida ko'ngil,
Farmon erur menga har so'zing.
Yuragimda yigirma besh yil
Olib yurgan dardimsan o'zing [4.302].*

Shuningdek, shoir o'z nutqlarining birida ozodlikni shunday e'tirof etadi: "Tarix sahnasiga ozod yurt, ozod millat bo'lib chiqib olish, dunyo xalqlarining e'tirofini qozonish shunchaki aytiladigan gap emas. Agar kechagi kunga nazar tashlasak, istibdod davrini bir xayoldan o'tkazsak, qatag'onu zulmlarni ko'z oldimizga gavdalantirsak, ixtiyorsizlik, qismatga tan berib, o'z huquqimizni birovlariga berib qo'ygan damlarni xotirlasak, bugungi O'zbekistonnig barcha jabhalardagi yutug'i, nafaqat o'n bir yil, balki o'n bir asrga tengdir, degan xulosaga kelaman. Odamlar ongidagi o'zgarish, Vatanimizning obodligi, yurtimizda ro'y bergan bunyodkorlik ishlari bunga guvoh. Hech bir mubolag'asiz aytish mumkinki, ozodlik biga insondek yashash imkonini berdi, zero, o'z yurtida insonday yashagan odamning ertasi umidli bo'ladi [2.225].

Abdulla Oripov she'riyatida tinchlik, ozodlik, tenglik kabi umuminsoniy g'oyalar bilan birgalikda gunoh va savob, jannat va do'zax, Payg'ambar, Ka'batulloh kabi mavzularda yozgan she'rlarida diniy dunyoqarash ham singdirilgan. Shoir o'z she'rlarini hayot bilan hamnafas,

xalqchil, kurashchan qilib ifodalash maqsadida Qur'oni Karim, hadis-u Sharif ohanglaridan ham o'rinli foydalanadi. Xususan, "Haj daftari", "Hikmat sadolari" she'riy to'plamlaridan joy olgan ellikta hadisona she'rlarida shoir diniy libosda namoyon bo'lgan ezgu tuyg'ularmi, milliy qadriyatlarimizni mahorat bilan tasvirlab bergan:

*Rasululloh dedi: – Umid qil, banda,
Ko'chmasin dunyodan insof, diyonat.
Nopok odamlarga kuning qolganda,
Bilgilki, o'sha kun kelgay Qiyomat [1.20]!*

"Qiyomat" deb nomlangan ushbu she'rda Rasululloh va bir kishining qiyomat ya'ni dunyoning poyoniga yetishi haqidagi suhbatini tasvirlagan. She'rda dunyoda qancha nopok, nomard odamlar soni ko'paysa qiyomat ham shunchalik yaqin kelishi va shu bilan birga insonlarni insof va diyonatga chaqirish undovlari sezilib turadi.

Abdulla Oripov qalamga olgan eng katta mavzulardan biri bu olamning gulto'ji – insondir. Shoir she'riyatida inson haqida yangi haqiqatlarni ochib berish, uni butun murakkabligi bilan tasvirlab berishga oshiqqan. Uning eng katta maqsadlaridan biri insonning murakkab kechinmalarini, ruhiy olamini tadqiq etish, uning hamisha ham oson bo'lavermaydigan fe'l-atvorini anglash bo'lgan:

*Inson qalbi bilan hazillashmang Siz,
Unda ona yashar, yashaydi Vatan.
Uni jo'n narsa deb o'ylamang hargiz,
Hayhot! Qo'zg'almasin bu Qalb daf'atan!..*

Bir tomondan, o'zida Vatan, til, millat, bashar, kabi umuminsoniy tushunchalarni ifodalagan insonni mukammal ko'rish, unda insof, mehr, diyonat, adolat va odillik, vijdon kabi matlablar tobora noyoblashib borayotganidan tashvihsiga tushish, ularni asrashga chaqirish, "asrimiz odam"ning goho idrok qilish mushkul bo'lgan sa'y-harakatlaridan yoqa ushlash va shu kabilar shoir ijodida inson talqinining o'ziga xos xususiyatlaridir [2.401].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Oripov. Haj daftari. Hikmat sadolari(Ellik hadis). – Toshkent, 1992. -28 b.
2. Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 1-jild: She'rlar va dostonlar. – T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2000. - 431 b.
3. Abdulla Oripov. "Birinchi muhabbatim". – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2006. - 91 b.
4. Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 8-jild: She'rlar. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. - 322 b.